

Չէ մեծ զարմանք, դրուածքի մէջ, ուր վերջապէս առաւ հան, Ստանդ ցանուած գանուին իմաստներ վեհ, քարերակաւ: Իւր պատշաճ տեղ գտնուել Տորի և թախի՛ ման բան, Միջինն ու վերջ՝ պետք են միշտ պատասխանել ըսկզման: Մասունքն աճան յարմարիկ պարտին՝ փոփոխ արուեստին: Մասունքներէն՝ զանազան՝ կողմէն տարբեր մ'առանձին: Խաչքի նիւթէն մի երբեք խոտորելով հեռանէր, գանի մի բառ շատ փայլուն մի գուր երբեք որոնէր:

Յաղիք համար կը կանանք ճարտարակի դասուած, Անձամբ անէին եղբի իրիտ եւ քննադատ անաշուա: Տգիտութիւնն է պատրաստ, միշտ զարմանալ ինչն իրեն. ճեղք զարք քննադատ բարեկամաց մեծ կանաւ: Զո գրուածոց թող ըլլան գիտակցից մտերմ, Միայնորուզ ալ աճան՝ հակառակող սիւրբմ: Հեղինակի սիւրբութիւնն անոցն առիւն մերկացիր: Բացը որոնել զգործակալ շողջորդէն գուն սորել: Գովել կարծես նա ըզբեղ, որ ծծաւոր, զրամել: Սկիւ խորհուրդ ունէլ՝ քան գովածանք ճիւղիր:

Ստի՛ ինչորք գոյնը գովածանոց շողջորդմ, Մոգել զուրուշ իւր զուր համարները անէ, Ի աննայն քանակի, ակնմին չէ բան մի խորթ: Աջ հաշակի քո անուն մեծ գրուածոց անն տեղ: Ճշմարտութիւնն չէ սակայն պայպե սասակի ծայրայեղ:

Զո իմաստանք բարեկամ, միշտ անաշուա, անոցը, Միայնորուզ համար նա հանդիսան ընձա. թե ի տար, Եւ ոչ ներում՝ այն անդանց, որոց եղար գու անհոգ, Յուն շարուած անդերուկ կը ցուցնէ տեղ յարմար: Մերժել բառից առանցիկ սեմեմեմ անքնել կարմ: Առտ իմաստն ին չաւնի, Ի և ստորի՛ խոտորելուն: Գիտարկանց կերեւայ իրեն՝ շարուածն այս բառի: Շատ երկնիքի մէջ այս բառ, լուստարել պետք եւ գուն: Այսպիսի ահա մտերմ թո բարեկամ բարեկալ:

Այլ ճեղքնակ ապայն, թէ անոցից վաղցը խոր մարդ զարապանելու զայն անն համար ժամ իւր անէին: Ղախ եւ յառա՛ ցուցնէ զինք անաշուածն սարապարտ: Այս տաղերուն, գուն կ'անա, թաղարտութիւնն է ստորին: Տար թողութիւն, կ'ընէ, տէր, այս տաղերուն, Ի ինչորմ, Եւրոն ինն թախի, թէ կ'ընէ, պիտի ընէմ եւ զայս բան: Գեղեցկացոյն բան զամեն, կը կ'ընէ, զայս եւ կ'ընաւմ: Իննի ճանդ չէ հաստան: — Բոլոր աշխարհք հիւանս:

Իւր ըստմին վայր միշտ միշտ հաստատուն է յամաւ, Գրուածքն մէջ թէ մի խաչք ակնմիդ իրիտ երեւայ, Չայն բան երբեք չուրելու: Կը համարի մեծ պատմաւ: Բացը ըստմին թէ նային, նա կը սիրէ զերիտիկայ: Դու զօրութիւն թաղարմակ ունիւր կ'ընէ՝ երկոց վայր: Բացը այս խաչքը գեղեցիկ, որով ըզբեղ պարտել, ճեղք գտնուիր պատմութիւն՝ միայն շարան կը լարէ: Իւր Մասային վայր է գուն, Իսկայն ըզբեղ ի թողու, Վերջոյ փնտռել ուրիշ տեղ ապուշ մի մարդ պատրելու: Չոր եւ գտնել: Ինչպէս կան յիմար գրողներ համամար, Կ'ընպէս ապուշ զարմացող՝ առաւտ ունի մի այս դար: Թող թաղարմերն, եւ գտնուիր որ ի գուսաւ զգործին, Դրսերու տուն շարեւ կան, եւ պայլան իրանին: Մարաշանայ մարդկան թով՝ կարի անհամ մի գրուածք, Կողմակիցներ եռանդուն միջեւ թարք միշտ է գտան: Երգիծական աստիճանք մեր գրուած մէջլ աւանդ թող: Յիմարն միշտ կը գտնէ՝ յիմարացոյն զարմացող:

Թիլիք. Լ. Գ. Մ.

¹ Quinald, կ'ընէր Գուաշը, հետո հայտնուեալ միայն իւր ոտանաւորներն վայրջ հետո խաւեւ: համար, իսկ իմիմանաւ նկատմամբ երբեք չէր խաւեր:

ԹՂԹԱՀՅՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵՍԵ ԹԵՐԵԶՆԵՐԸ

ԹԻՐԵՍԱՅ ՆԱՅՈՑ ՏՈՒՆՈՒ ՄԵՏՆԵՆԵՐԸ

Թոխնտա, 3 Ապրիլ, 1889:

Ահա կ'ուղարկեմ Ձեզ Մարիամ Թերեզիա Կոյարու Տեղին Թիրեխտի Լայոց տուն եւ իտայերէն արտոնագրին հայերէն թարգմանութիւնն, ըստ էական մասանց գրեթէ ամբողջ, ինչպէս խոստացած էի նախընթաց նամակիս մէջ:

Մէնք Մարիամ Թերեզիա շնորհքն Աստուծոյ Կոյարու չէ Նաւանդեղոց, Թաւուհի չէ Նաւանդեղոց, Բուհեմից, Դալմատաց, եւն. եւն. եւն.:

Արքայն Անտոն Բարդի կ'արտէն Միխէլթարեան Միարանութիւնը եւ Լայոց ազգը համարուելու թաշալով ի Թիրեխտ Միք իշխանութեան տակ, յարգական աղերասգիր ուղղելով Միքի՝ ստորագրութեան վանականաց՝ Հ. Զարարիս Արքանական, Հ. Միանս Գառապարեան, Հ. Դուկաս Սիմեոնեան, Հ. Դուհի՛ իւլիզարապեան, Հ. Աստուածատուր Բարդի, Հ. Կոմիտաս Կարապետեան եւ ընտանեկան Բարդի եւ Սարափ, ի կողմանէ եւ ի շնորհս աշխարհական անանց վերդիւնէլ ազգին, Թիրեխտի եկեղեցական գիտնիչ հետ գլոցը եղած իտալացութիւններն ըլլալն ու Միք նոյն տեղոյն Աւետարական վարչութիւնէն (intendenza) եւ Միք այստեղի Աւետարական բարեբաղոյն աստեական ժողովին խորհուրդ. եւ տեղեկութիւն առնելն Եոսէ կը հաւանքն, եւ Միք այս շնորհակց Արտոնագրին զարութեանը կը շնորհեց հայ վանականաց եւ աշխարհական ընտանեց, ինչպէս նաեւ այն յոյն, մարմունք եւ ուրիշ արեւելեան կամտորդի կոտի վերաբերող ազգաց եկեղեցական եւ աշխարհական ընտանեց, որոնք Միխէլթարեան Միարանութեան ու Լայ ազգին մարմունք հետ կը միանան, հետեւեալ արտոնութիւնները, ապաստութիւնները եւ թարեշնորհութիւնները (prerogative, esenzioni e benefici):

Կը հրամայենք անն դատաստանարանն եւ վերին ու ստորին եկեղեցական ու աշխարհական պատմաւորներ, ոչ միայն շնորհիմանալ ոչ ուղղակի եւ ոչ անուղղակի, այլ նաեւ կարելի եղածին չափ ազգուն կերպով գործակից ըլլալ եւ լիով գործադրութիւն Միք շնորհակց գիտանց եւ յայտարարութեանց, եւ կ'ուզենք որ անընդմիջաբար Միքի վերապահուած ըլլալ ամենայն մեկնութիւն եւ որոշում ինչորոց, որ կարեանն ծաղիկ ի գործանութեան այս Արտոնագրին. եւ նոյնի պիտի ինչորք պետք են Աւետարական վարչութեան եւ միք վանատականութեան աստեական ժողովոյն միջոցաւ Միքի գալ: Կը յուսանք որ Արքի ընդհանրապէս եւ անմիջան անմիջա ի մասնաւորի՝ կը փութան իրենց զերեք արժանի ջրուցնել Միք այս մասնաւոր շնորհալը եւ պաշտպանութեանն եւ կու տան Միքի յարաւան ապաստութեան, իրենցով հաւանորդութեան եւ հաւասար մեկնութեան, իրենցով հաւանորդութեան ընտանեցներուն օրինակ եւ թարի յարաբերութիւնը հիմունք պիտի ըլլան նոյն Միարանութեան որով իրենց ազգը պիտի անի եւ Թիրեխտ պիտի արմատանայ, ծաղիկ ու վարկ ունենայ, եւ ասով ապահովել ազգային զարմանականութեան ի Թիրեխտ յաւանքն, որ Միք արքանական շնորհք նախնական եւ զիտաւ որ նպատակն է: Եւ որդեւ զի նոյն ազգերն այս գիտեան եւ Միք խոտանցը վայր ապահով ըլլան, կրնայ այս մեր թեքնաշարք առաւ Արտոնագրից Միխէլթարեան Միարանութեան դիւանին մէջ պահուիլ:

Արքեպիսկոպոսն եւ ի գիտութիւն վանականաց վերջիշալ Միարանութեան եւ աշխարհական ընտանեցն որ պատարան ենք այլ աւելի մեծացոյն արտոնութիւններով եւ աստեականութիւններով իրենց յառաջարկմաւ:

թեան և ծաղիկուն օգնել ըստ հանգամանաց եւ ըստ պիտոյցի:

12. Ս. Անտոնի Աբգայի կարգին Միսիթարեան վանական կարեւան Տասնաութի Ամբ մ'ի թորեաւ իրենց բնակութեան համար: Եւսեւ. Եկեղեցի կամ պիտի-կեայ հայ ծիօն՝ իրենց եկեղեցական պաշտամունքը կա-տարելու համար:

13. Կը վկայեմք թէ պարտաւոր են տալու կամ տալ տալ ինչ արքունական կամ հասարակաց տա-ցաւեան տեղ որ յարմար տեսնեն յիշեալ եկեղեցին ու զորեւ շինելու:

14. Եւ որովհետեւ առ այժմ՝ Աբգայ Մարտիրոսաց բուռած եկեղեցւոյն կից տուն մ'իբրեւ առժամանակայ իրենց վանական կայարան ըրած են, թէ ի՞նչ կու տանք որ յիշեալ եկեղեցւոյն մէջ իրենց հոգեւոր պաշ-տամունքն անխափան կատարեն, սակայն այն թեւ-թեամբ զոր նոյն բոլոր վանական պատասխամ յանձն առան, այսինքն որ իրենց կ'իշխէ Տիմոկուան հոն գտնուող գրեթէսոյց եւ առքը անծիօց պահպանութեան ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյն օտարաց ծախքը:

15. Կ'ըն Միսիթարեան վանականաց իշխանութիւն կու տանք թորեաւ վանական Միքաեանութիւն մը կա-ցուցանել, որուն կառավարութեան եկեղեցական, քա-ղաքական եւ տնտեսական կանոնները յետոյ Մեր արքու-նական հռահմութիւնը եւ հաստատութիւնը պիտի ըն-դունին:

16. Կ'ընպէս իշխանութիւն կու տանք իրենց Մի-քաեանութեան Մեծաւոր կամ Աբգայ շնորհաբէ՛ Միքաե-անութեան կանոններէն որոշաւած կերպիկ եւ արտառու-թեանց համեմատ:

17. Միքաեանութիւնը կարեւայ այնպիսի քահանայ, նորինայ, ուսանող եւ աշխատարար եղալոր անուշ, որպէս որ վանքին, եկեղեցւոյ, տպարանին, գրքոցաց եւ ազգին համար կարելի որ կամ օգտուէ ըլլայ:

18. Հրապարակական-քաղաքական խնդրոց վրայ՝ Մեր Առեւտրական վարչութեան կ'իշխայ անկողմիկա-պէս եւ քաղաքականպէս անկեկանաւ եւ որոշում ընել:

19. Տնտեսական իշխմանը մէջ վանականը իրենց կանոնաց եւ սովորութեանց հետեւին, որոնց պահպա-նութեան համար, երբ իրենց կողմէն խնդրուի, Մեր Առեւտրական վարչութիւնը պէտք եղած ձեւաւորու-թիւնը պիտի ընէ:

20. Միքաեանութեան իշխանութիւն կու տանք իրենց արքունի տպարանուն, եւ պահելու զինքն կա-ծողեկեայ կոծիք, որպիսիտ քաղաքական եւ գիտութեանց մէջ ըստ իրենց տաւ յայտարարութեան իրթելու եւ ուսուցանելու համար:

21. Այս վանանաւ իրենց գրքոցներն ոչ միայն Միքաեանութեան նորինայը, տպար. քահանայացոյցը պլլ նաեւ աշխարհական ազգայինք անխափ կ'ընան առ-տում աւանդ:

22. Թորեաւեան Միքաեանութիւնը կարենայ հա-ղորդութիւն ու թղթակցութիւն ունենայ իւր ուրիշ Միքաեանութեանց հետ. եւ իւր եկեղեցական եւ արմ-տեսական օգտին համար ազատ եւ անձ մը մէկ վանքէն իրոշ վայր փոխադրելու:

23. Կ'ընպէս ազատ եւ Միքաեանութիւնը յանձն առան թեւ թեմանց եւ պարտաւորութեանց համեմատ որոշել առաքելներ յԱրեւելու, եւ յետոյ կոչել գնտաւ ի թորեաւ, յայտնելու որ մտնաւոր հռահմութեամբ կը ստեղծեն Միքաեանութեան փայլին ու եռանդին յիշեալ առաքելական պաշտամունք մէջ, եւ առաքելաց ու առա-քելութեանց պէտք եղած դրամական տոււոթիւններն եւ Եմանալութիւններն ոչ որոց եւ ոչ ինքզոց են-թակայ պիտի ըլլան:

24. Միքաեանութեան քահանայը, տպար. նորին-ծախք եւ աշխատարար եղալոր ի թորեաւ եւ Մեր առ-րութեան բոլոր գաւառներու մէջ Մեր հաստակները պիտի համարուին:

25. Այն անձինք որ գիտութեամբ եւ հռահմու-թեամբ Միքաեանութեան տար բերի կ'ընթան կամ տար բերել կ'անցնի, Մեր Առեւտրական վարչութե-նէն անպագայ պիտի ընդունին, որով իբրեւ Մեր հա-տակները պիտի անցնին եւ իբրեւ այնպիսիք Մեր գե-ականաց եւ պաշտօնէր պաշտպանութիւնը պիտի վայելին:

18. Կ'մտնապէս իբրեւ Մեր հաստակները պիտի նայուին այն աշխարհական ազգայինք որ իրենց ընտա-նեանք ի թորեաւ հաստատուած են եւ Մեր առեւտր-ական վարչութեան արտադրապէս ինքնուրոյցած են. եւ այս վարչութեանէն անցագոր պիտի արտի այն անձնա-ր որ տար իրիկը իրթ պաւս. կամ տար իրթ անցնելու առիթն ունեն, երբ վերադառն թորեաւ ըստ իւր մտնելու:

19. Բոլոր հայ ազգը եւ մասնաւորապէս վանա-ւականները պիտի վայելեն ի թորեաւ այն անձն արտա-նութիւններն ու պատուութիւններն, զոր նոյն Ազատ եւ առահմատորն ի զայն հաստատուած Մեր արիշ հա-տակները կը վայելին:

20. Օրինաւոր եւ վաւերական կը հրատարակենք որ եւ իցե ժառանգութիւն եւ պարգեւատուութիւն եւ հիմնարկութիւն որ օրինաւոր կերպով ձգուած ըլլայ եթէ ազգայիններէն, եթէ տար տերութեանց հա-տակներէն, եւ եթէ Մեր հպատակները ի շնորհս վա-նքին, եկեղեցւոյն, տպարանին, գրքոցաց եւ Միքաե-անութեան ուրիշ ձեւաւորութեանց, եւ զայս մինչեւ 30 տարի, եթէ նաեւ Մեր օրինաց ի նպատակ Կուսակցու-որոշեալ գումարէն աւելի ալ ըլլայ, եւ քաղաքայտ կը ծառայանան որ ամենեւին պայմանաւոր մը չըրջուիլով ընդ միշտ օրինաւոր եւ վաւերական կը մանկանք Արեւ-ելքէն կամ ուրիշ տար տեղէ Միքաեանութեան եկած ժառանգութիւնները, պարգեւատուութիւններն եւ հիմնարկութիւնները:

21. Թորեաւ հաստատուած հայազգի ընտանք կ'ընան ազատորեն տառնալ եւ անկողով վայելել անշարժ եւ շարժական տառնուած: Կ'իտմամբ Միսիթարեան Միքաեանութեան, որպէս զի անշարժ տառնուած տա-նայ, Մեր քարտըզին հռահմութիւնը պէտք է, զոր ներ-կայ հրամանագրով կու տանք իրեն գաղտնիք Յի-սուսեան Ուկիւնութեան ի թորեաւ ունեցած տա-նուցանք անկու համար:

22. Եւ եթէ Մեր տերութեան ուրիշ մէկ գաւա-ռէն, քարտական կամ անշարժ տառնուած ինչայ Մի-քաեանութեան կամ թորեաւ երբ չայազգի ընտանեաց, ժառանգութեամբ, պարգեւատուութեամբ, կասկով կամ ուրիշ որեւիցէ ստուգուի, կը շնորհակ որ կա-րենան գտնող ծախել եւ անոց արժէքն ի թորեաւ բերել. սակայն՝

23. Եթէ տար հաւաքակ նոյն տառնուածները չեն ծախել, Մեր գաւառներուն մէջ նոյն տառնուածը միշտ այն արդ եւ իրաւունք ունի կ'ընան եւ պիտի ինան որոց եթէմակայ մէ Մեր ուրիշ կրթական եւ աշ-խարհական հպատակաց անշարժ եւ շարժական տա-նուցանք:

24. Կը շնորհենք Միքաեանութեան իշխանութիւն՝ ի թորեաւ հայ եւ հռահմայեցի գրով Տպարան մը հա-տատուելու:

25. Հռահմայեցի գրով լատիններէն կամ իտալներէ լեզուաւ տպուած գրքերն ենթարկելու են կանոնաւոր ընմուծեան, որ յամենայն գէպ Մեր վարչութեան գործն է:

26. Իսկ հայերէն լեզուաւ ու գրով տպուած գրքերը պիտի ընմուծն այն Միսիթարեան վանականն՝ որուն յանձնաւոր ըլլայ Միքաեանութեան կողմանէ հայե-րէն գրող հաստատորմ՝ քննիլ պայտուի:

27. 28. Միսիթարեան Միքաեանութեան արտա-նութիւնը կը շնորհեն որ միշտ ինչ կարեւոր թորեաւ հայերէն գիրք տպել եւ ըզլոյ մինչեւ 30 տարի, Մեր վերին իշխանութեան վերապահելով այն շնորհաց կերէն հաստատութիւնը:

29. Միքաեանութեան թորեաւ տպած գրքերը կ'ընան թորեաւ հրապարակաւ ծախուիլ եւ իտալուիլ ընդ ծով եւ ընդ քամաբ. հայերէն գրքերը կ'ընան մու-ծուիլ եւ հրապարակաւ վաճառուիլ Մեր տերութեանց մէջ, առաջման եւ վաճառման առերկր հաստատուելու պայմանաւ, բաւական որ այսպիսի վաճառմանը երբորդի մ'իտալացի դէմ չըլլան:

30. 31. Միսիթարեան վանականը իրենց կամ ազգային եկեղեցւոյն մէջ ազատարար գործարկեն ժող-վորդապետական իրաւաւորութիւն ազգայնոց վրայ՝ այն ամենայն արտառութեանք որոք յատուկ են ժողովրդ-ապետեաց, կատարեն նոյն եկեղեցւոյն մէջ հրապարակա-

բառ իրենց ծիօն եկեղեցական պաշտամունք, խորհուրդներ, փաստապարտեր, իրենց լիցուսու քարտեր, միով բաներ, փաստարկներ կենդանեանք են մուտքը այն ամենայն պաշտամունքն որ յառուկ են ժողովրդագրական, Սակայն քաղաքային թելու թեմանք որ ամենայն հոգ հրապարակ են, յոյժ անկենց եպիսկոպոսներ հաւանակ չառնալ, եւ անոր կարեւոր հրամանն ունենան:

32. Կարեւոր կանոնադրեալ հանդիսի հրապարակաւ ազգային մեռեալները վերջնէն, եւ վարչութիւնը հոգ տանք ազգին բաւական երկրի ըն ապուր որ իրենց գերեզմանները հաստատուն:

33. Միաբանութեան կամ ազգին եկեղեցին կարենայ զանգակատուն եւ զանգակ ունենայ, որով նուիրական եւ հրապարակական պաշտամանք եւ գումարմանց սովորական նշանները տրուին:

34. Հայազգի աշխարհականաց իշխանութիւն կը շնորհէր Եղբայրութիւն ըն հաստատուն, որ յատուկ կանոնադրութեամբ որոշուած ներքին եւ արտաքին տրուեալ կարգաւորութեամբ կառավարուին:

35. Իսկայ այս կանոնադրութիւնն արժէք պիտի ունենայ հաւանութեամբ եւ հաստատութեամբ Մեր Առեւտրական վարչութեան, եւ ի՞նչ պէտք ըլլալ նաեւ եպիսկոպոսին:

36. Նշին կանոնաց վերջոյնէն հաստատութիւնն ու հաստատութիւնն արտէին էտքը նշին Եղբայրութեան ըն ընտրուած պաշտօնեայ արք կամ կանայք պիտի ստորինն Եղբայրութեան մուտքին ըստ եղանակին եւ ձեւով զոր նշին կանոնները սահմանած ըլլան: այս կանոնաց զոչազանգութեան համար երբ արդարապէս արտէր Մեր Առեւտրական վարչութիւնը պէտք եղած ձեռնառուութիւնն ու օգնութիւնը պիտի ընէ:

37. Հայազգի եկեղեցական եւ աշխարհական քաղաքական եւ ազատ իրաւունք ունին կառավարելու: Եւ կառակա շարժական ու անշարժ ստացուածոց վրայ ըստ օրինի եղած տրամադրութիւնը (կովիզ օրութիւն եւ արքանքը պիտի ունենայ, եւ որովհէտ բարեբարական վարձանքի կամ աշխարհական անկի ի նպատակ թողուած ըլլայ ժառանգութիւնը ըստ կարգաւորութեան Սահմանադրութեան Ազատ Կառավարութեան ըստ նախընթաց 30-ը Եղբայրութեան:

38. Ի գիտութեան որ եկեղեցական կամ աշխարհական մ'առաջ կտանի մեռնել որ կամ կին, իշխանութեան լիցումն մէջը ցանկ են համար պիտի առնուի հանգուցելոյն շարժական եւ անշարժ գործիք. եւ անոր ստացուածն օրինաւոր պահպանութեան տակ պիտի թայ, որովհէտ գի յետոյ օրինաւորապէս ապացուցուած ներկայ կամ բացակայ օրինաւոր ժառանգելի տրուի:

39. Ազգին գլուխն ամէն կարելի ջանքն ըն պիտի հանդուցելոյն ժառանգները գտնելու, եւ այն ամէն աւարտանքն որ խանգարման եւ ապականութեան ենթակայ են, օրինաւոր ճամբով պիտի ծախուի ի նպատակ բացակայ ժառանգաց:

40. Հայազգի ընտանիք, որեւիցէ գործի ալ զգաւոր ըլլան, զինուորաց բնակարան տալն եւ այլ ամէն հրապարակական, անձնական ու նիւթական անարարեւունքն են ազատ են, ի բաց առեալ այն ծանրաբեռնութիւններն, որոնք նիւթակայ են թրիւնաւ բնակող ուրիշ վաճառական հպատակներ:

41. Հայազգի եւ ուրիշ արեւելեան ազգաց կառավարչական վաճառականաց ազատ են ընդ ծով եւ ընդ ցամաք վաճառականութեան ընել: Եւ պիտի վայելն այն ամէն առեւտրութիւններն որ զօրութեամբ Ազատ Կառավարչական Լաւանաւորաց եւ անկէ հաւր տրուած բարեբարոյն հրամանաւորաց շնորհակա են Մեր վաճառական հպատակներուն եւ այն ազգաց որոնք Մեզմէ նախանձարութիւն ընդունած են:

42. Թրիւնաւ հաստատուած հայ վաճառականք իրեն եւր հպատակք, կարենան նախաբիւլ եւ նաեւ խաւերի Մեր կայսերական զորով եւ մուրհակով եւ Մեր ծովային կանոնադրութեան ձեւերով:

43. Կարենան անգամ ըլլալ ներդրմանն ու կրտարական մայրիկ, առեւտրական սկիզբանցի ժողովին, հաստատուն թայով Հայազգի վաճառականաց նկատմամբ եղած կանոնադրութեան կարգադրել տրամադրութիւններն:

44. Հրապարակական տեսարանաց մուտք ունենան այն արտուածութեանք եւ վերապահութեանք որ տրուած են եւ պիտի տրուին Մեր հպատակաց եւ անկէն աւելի նպատակաւորեալ ազգաց:

45. Ի՞նչ վաճառականութիւն անկէ թրիւնաւ շառնան եւ Հայ ազգին վաճառականութիւնն ծաղիկ եւ յաւաքայն, նշին Հայ ազգը կարենայ իւր մէջն անկէ զնկէ միջնալանաւոր (sensasi) աշտուարաններ մէջ:

46. Նշին վաճառականութեան անկէ անկէ թաղման, թոյլ կու տանք որ ազգային կամ Նայրերէն տեղեակ անկէ մը կարենայ բոլորութեան արտուածն ի գործ դնել ազգայնաց դիւրութեան եւ գոհութեան համար, եւ այս անկէ ազգն պիտի ունենայ իւր հասոյթը, եւնթարեալ որ Մեր թրիւնաւ տեղութիւնն իւր բոլորութեան բաւականութիւնը ծանցուի:

47. Հայազգի աշխարհականներ, զրուած կանոններ պահելով, կարենան իրենց մեծ կամ փոքր վաճառականութեան համար ներգրել եւ խանութներ ու ննկալ:

48. Կարենան նշինպէս ներուած ու թոյլ տրուած արտուածներն աշտուարն բանեցնել ամէն արտուածութեանք եւ վերապահութեանք որոնք ընդհանրապէս տրուած են կամ պիտի տրուին ի թրիւնաւ:

49. Բաղադրով ի որոշ որ ազգի մ'առաջին հաստատութեանց յաճախ հանդիպող դժուարութիւններն ամենայն փութով հարկուին, եւ իրապի խոտանալով Մերիմարեան Միաբանութեան եւ Հայոց ազգին ամենայն օգնութեան, բացորոշ եւ մէջը պարտք կը դնենք մէջ Առեւտրական վարչութեան, որ ի գործ դրուին անփոփոխ կերպով Մեր տերութեանն Մեր ներկայ շնորհարար հրամանագրին մէջ պարտաւորուածները:

50. Երբ Հայոց ընտանիքներն այնպիսի բազմութեամբ հաստատուին ի թրիւնաւ որ Ազգային մարմին մը կացուցանեն, այժմէն իսկ նշին առեւտուան համար իրենց իշխանութիւն եւ իրաւունք կու տանք, Մեր առեւտրական վարչութեան մէջ խորհրդականներն գահեւորութեամբ իրենց կառավար (governatore) կամ Աշխարհական գլուխ մը եւ երկու խորհրդական (Assistenti) կամ Պատգամաւոր (deputati) ընտրելու, եւ ասանք այն ազգային Աստիճանադրական կանոնաց (regole statutarie) ներքեւ ըլլան, զորոնք Ազգ ինք իրեն առեւտան են Մեր Առեւտրական վարչութեան ձեւով: Մերն առաջարկէ հաստատութիւն եւ հաստատութիւն անտրուելու:

51. Ազգային Գլխին եւ Պատգամաւորաց արտութեան հաւանութեան եւ հաստատութեան պիտի տայ Մեր Առեւտրական վարչութիւն:

52. Գլխին, Մարմնի եւ ուրիշ արեւելեան հաւանական կաթողիկոսայ ազգայինք, որոնք Հայոց ազգին հետ միաբանին, իրենք Հայ ազգայնաց պիտի համարուին, եւ իրեն պայմանիք՝ Հայոց ազգին արուած ամէն արտուածութեան եւ օգնութեանց մասնակից պիտի ըլլան:

53. Ի վերջոյ կը յանձնենք Մեր Առեւտրական վարչութեան որ յարմար անկէն Մեր առջեւ զնէ իւր խորհրդաւոր տեղեկութիւններն այն տրամադրութեանց համար զորոնք պատարտան են ապուր ազգին Գլխին եւ Պատգամաւորաց ընդ գահեւորութեամբ Մեր վարչութեան մէջ խորհրդականք, որ իշխանութիւնն ունենան ազգին եկեղեցական եւ աշխարհական անձանց մէջ հանդիպող պարզ կամ նուեւ զառաստանական դժուարութիւններն իրեն Առաջին աստան (istanza) ընդունելու, եւ այս առաջին աստանէ պիտի անցնի թրիւնը ըստ օրինի այն զառաստանաբանաց որ սահմանուած են նախնաւոր Մեր իշխանական որոշումներն ըստ որպիսութեան ինքնային եւ անկան:

Տուեալ ի վերին Մեր արքայախիստով, 30 Մայիսի 1775, Մեր կայսրութեան 36-րդ տարին.

ՄՐԱՐԻՄ ԹԵՐԵԶԵԲ. Ի. 2:

ԼԵՒՈՐԱՆՈՍ ԿՈՄՍ ԲՈՒՆՈՐԵԴ:

ԹԵՐԵԶԱՆ ԳՐԱՐԻ ՌԵՍՈՒՄ:

Ի կայսերական եւ արքայական յատուկ հրամանէ

ՓՐԵՆԿԻՍԿՈՍ ԱՆՏՈՆ ԱՅԿՈՒՍԿՈՍ ԵՐԱՅԻՄ:

4. Մ. Գ.